

УДК 343.98:623.441/443

ВИКОРИСТАННЯ КРИМІНАЛІСТИЧНОГО ОБЛІКУ ВОГНЕПАЛЬНОЇ ЗБРОЇ ПРИ РОЗСЛІДУВАННІ ЗЛОЧИНІВ, ВЧИНЕНИХ ОРГАНІЗОВАНИМИ ГРУПАМИ

М. В. КОСТЕНКО,

канд. юрид. наук,
доцент кафедри криміналістики,
Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого,
Україна, м. Харків
e-mail: kostenko884@gmail.com
ORCID 0000-0002-1535-3912

Розглянуто використання криміналістичного обліку вогнепальної зброї при розслідуванні злочинів, що вчиняються організованими групами. Висвітлено проблемні питання законодавства та практики легалізації вогнепальної зброї за кордоном та в Україні. Визначено напрямки їх подолання шляхом встановлення процедури контрольного та експериментального відстрілу.

Ключові слова: організовані злочинні групи, вогнепальна зброя, легалізація вогнепальної зброї, криміналістичний облік, контрольний відстріл, експериментальний відстріл.

Сучасна криміналістика володіє великою кількістю способів криміналістичного обліку, які значно полегшують процес криміналістичної ідентифікації та розкриття злочинів у цілому [1]. При цьому криміналістичний облік вогнепальної зброї відіграє важливу роль при розслідуванні кримінальних злочинів, знярядям вчинення яких вона є. Слід зазначити, що такого роду злочини нерідко здійснюються у складі організованої групи чи злочинної організації.

На сьогодні в законодавстві багатьох зарубіжних країн закріплено дозвіл на відносно вільне придбання, зберігання та носіння вогнепальної зброї для цивільного населення. Таке положення законодавчо введено для створення механізму, що дозволяє особі реалізувати своє право на захист у випадку протиправного посягання на її життя й здоров'я, життя та здоров'я інших осіб, а також на захист права власності, коли розраховувати на допомогу правоохоронних органів за певних обставин неможливо. В законодавстві таких

країн, як США, Німеччина, Швейцарія, Італія, Республіка Болгарія, Польща, Словенія, Угорщина, Молдова, Латвія, Литва, Естонія, Ізраїль, Андорра, Туреччина, Мексика та інших вогнепальна зброя, з певними особливостями, є легалізованою.

Слід зазначити, що це питання залишається досить дискусійним у світі як серед науковців та експертів, так і громадськості. Висловлюються переконливі аргументи «за» та «проти» легалізації вогнепальної зброї. З одного боку, вона неминуче має призвести до сплеску насилля та підвищення рівня злочинності через витік великої кількості одиниць зброї на ринок, у тому числі й «чорний». Наслідком цього буде втрата контролю з боку органів влади над її розповсюдженням і використанням.

Крім того, існує теза про те, що захист осіб, їх життя, здоров'я, власності та інших охоронюваних законодавством благ є, безперечно, завданням держави у вигляді відповідних правоохоронних органів («Нова поліція» є прикладом вітчизняних новел законодавства, спрямованих на захист законних благ та інтересів), а не самого її населення.

З іншого боку, прихильники легалізації зброї підкреслюють, що існуючі способи криміналістичного обліку нарізної вогнепальної зброї є дієвим інструментом, за допомогою якого, у випадку її застосування, встановлення особи застосовувача є досить швидким і точним, чого не можна сказати про процес криміналістичної ідентифікації куль, відстріляних з патронів для пристроїв вітчизняного виробництва для відстрілу патронів, споряджених гумовими або аналогічними за своїми властивостями металевими снарядами не смертельної дії, що легалізовані в Україні у дозвільному порядку для певних категорій осіб.

У цьому контексті вбачається доцільним дослідити поняття контрольного відстрілу як способу криміналістичного обліку зброї.

Враховуючи події в Україні останніх двох років, таке питання є більш ніж актуальним: підтвердженням тому є офіційно зареєстрована петиція до президента України щодо легалізації вогнепальної зброї у дозвільному порядку.

Така ініціатива, безумовно, обумовлена високим рівнем злочинності, що, у свою чергу, є результатом, в тому числі й розширення «чорного» ринку вогнепальної зброї в Україні.

Щодо криміналістичного обліку вогнепальної зброї та конструктивно схожих на неї пристроїв, крім видачі дозволів на легальну зброю [2-3], обов'язково проводиться процедура контрольного відстрілу як для легальної зброї при видачі на неї дозволу, так і для «чорної» зброї у випадку її вилучення на місці події, в осіб тощо.

Контрольний відстріл з практичної точки зору являє собою процес здійснення пострілу (пострілів) по мішенях з наступним збиранням куль і гільз та їх подальшою передачею до кулегільзотеки у спеціальні державні установи. [4]. Там вони зберігаються як зразки, що можуть допомогти ідентифікувати конкретну одиницю зброї. Це можна порівняти з архівом бази даних відбитків пальців рук, оскільки кожна одиниця зброї, як і відбитки пальців кожної людини, є унікальною й залишає на кулях і гільзах притаманні лише їй ознаки, за якими цю зброю можна встановити.

Разом з інформацією про конкретну одиницю вогнепальної зброї в кулегільзотеці зберігаються дані про особу її власника (у випадку відстрілу легальної зброї) з наступним фіксуванням, зокрема, переходу права власності на неї. Цей факт у випадку застосування такої зброї дозволяє встановити особу застосовника або шляхи, якими вона могла надійти у праволодіння особи, що не має на відповідну зброю законного права. Зрозуміло, що за таких умов розкриття злочинів із застосуванням законної вогнепальної зброї значно полегшується.

Традиційно порівняння з іноземним досвідом щодо законодавчого закріплення статусу вогнепальної зброї та процедури її криміналістичного обліку проводиться на основі законодавства РФ – як країни пострадянського простору та Молдови – як країни пострадянського простору, в якій у дозвільному порядку легалізована нарізна вогнепальна зброя.

Слід зазначити, що в ст. 13.1 Федерального закону Російської Федерації

«Про зброю» [5], якою закріплено контрольний відстріл з цивільної вогнепальної зброї з нарізним стволом, передбачається, що з цивільної вогнепальної зброї з нарізним стволом проводиться контрольний відстріл для формування федеральної кулегільзотеки при продовженні строку дії дозволу органу внутрішніх справ на зберігання та носіння такої зброї, після проведення ремонту її основних частин, заміни або механічної обробки бойка ударного механізму, а також при продажі зброї іншій особі. Метою контрольного відстрілу, як визначено в Інструкції «Про порядок контрольного відстрілу вогнепальної зброї з нарізним стволом», затвердженої наказом МВС Російської Федерації від 12.04.1994 р. № 118 [6], є постановка зброї на облік федеральної кулегільзотеки та забезпечення її розшуку у випадку втрати (розкрадання), а також розкриття злочинів, вчинених з її застосуванням.

Цікавим видається також досвід Республіки Молдови в регулюванні досліджуваної теми. Згідно з Правилами продажу, придбання, зберігання, носіння, застосування та перевезення індивідуальної зброї та боєприпасів до неї, затвердженими постановою уряду Республіки Молдови від 18.01.1995 р. № 44, пп. 8 п. 7 [7] спеціалізовані магазини, що здійснюють торгівлю зброєю, зобов'язані продавати нарізну вогнепальну зброю після її контрольного відстрілу та направлення відстріляних куль та гільз до кулегільзотеки МВС. Відмітимо, що п. 23 вказаних Правил встановлює, що строк дії дозволу на нарізну вогнепальну зброю продовжується після проведення її контрольного відстрілу в порядку, передбаченому МВС. Слід зауважити, що такий «повторний» контрольний відстріл при продовженні строку дії дозволу на нарізну вогнепальну зброю є особливо доречним, оскільки при здійсненні певної кількості пострілів зброя може змінювати свої ідентифікуючі ознаки, які залишаються на кулях та гільзах, що може ускладнювати процес криміналістичної ідентифікації. Зміни в ідентифікуючих ознаках безпосередньо пов'язані зі змінами в слідоутворюючих деталях.

Досліджуючи українське законодавство, слід підкреслити, що проекти Закону України «Про зброю» неодноразово вносилися до Верховної Ради

України, проте жоден з них не був прийнятий. Водночас сьогодні чинною є Інструкція з організації функціонування криміналістичних обліків експертної служби МВС України, затверджена наказом МВС України № 390 від 10.09.2009 р. [8], що визначає основні положення формування системи реєстрації об'єктів та (або) відомостей про них, порядок їх використання при розкритті, розслідуванні скоєних злочинів та профілактиці злочинності (далі – Інструкція). Згідно з п. 1.5 Інструкції криміналістичні обліки включають, зокрема, балістичний облік, який відповідно до п. 2.2.1 складається в тому числі з куль та гільз, експериментально відстріляних з вилученої, знайденої та добровільно зданої зброї, табельної зброї, що знаходиться на озброєнні правоохоронних органів та уповноважених органів державної влади, зброї, зареєстрованої на об'єктах дозвільної системи, зброї, яка перебуває у власності громадян, а також куль та гільз зі слідами зброї, що формується з куль та гільз, експериментально відстріляних зі зразків вогнепальної зброї. Інструкцією затверджується порядок експериментального відстрілу вилученої з незаконного обігу зброї (пп. 2.3-2.3.3), табельної зброї (пп. 2.4-2.4.2), зброї, зареєстрованої на об'єктах дозвільної системи та зброї, яка перебуває у власності громадян (пп. 2.5-2.5.6). Так, п. 2.5.2 Інструкції передбачає, що експериментальному відстрілу підлягає нарізна мисливська, спортивна та нагородна вогнепальна, газова зброя та зброя «несмертельної дії», яка: перебуває в особистому користуванні громадян та на об'єктах дозвільної системи (у процесі реєстрації та перереєстрації); виготовляється на підприємствах України, ввозиться із-за кордону та призначена для реалізації на території України (перед її реалізацією); підлягала переробленню або ремонту із заміною (зміною) слідоутворюючих деталей, а гладкоствольна мисливська зброя відстрілюється у разі добровільної згоди власників. Разом із тим Інструкція не містить чіткого визначення поняття експериментального відстрілу, його мети, детальних умов його проведення в залежності від виду зброї, що підлягає відстрілу, вмотивованих строків ідентифікації конкретної одиниці зброї за зразками куль та гільз, що перебувають у центральній, обласних та місцевих колекціях.

Відповідне обумовлює необхідність подальшого вдосконалення українського законодавства, яким регулюється питання обраної теми роботи.

Таким чином, на основі проведеного дослідження можна дійти таких висновків.

По-перше, з метою контролю за розповсюдженням зброї, її використанням, а також розкриття злочинів, вчинених із застосуванням вогнепальної зброї, як законодавствами зарубіжних країн, так і вітчизняним законодавством встановлюється процедура контрольного відстрілу як механізму її обліку та ідентифікації.

По-друге, українським законодавством передбачена процедура експериментального відстрілу. Зауважимо, що важливість зазначеної процедури потребує прийняття в Україні не скільки окремого нормативного акту, який би деталізовано регулював усі її істотні положення, а скільки повного оновлення вітчизняного законодавства в зазначеній галузі. Так, легалізація нарізної вогнепальної зброї надасть можливість саме криміналістичної реєстрації великої кількості зброї, яка сьогодні фактично перебуває «на руках» у великої кількості осіб, але «де-юре» залишається поза законом.

Список літератури:

1. Корниенко Н. А. Российские и международные криминалистические учеты / А. Н. Корниенко. – СПб. : Юрид. центр Пресс, 2004. – 344 с.
2. Про затвердження “Положення про дозвільну систему” (із змінами) : постанова Кабінету Міністрів України від 12.10.1992 р. № 576 // Офіційний вісник України. – 2012. – № 40. – С. 29. – Ст. 1525.
3. Про затвердження “Інструкції про порядок виготовлення, придбання, зберігання, обліку, перевезення та використання вогнепальної, пневматичної, холодної і охолощеної зброї, пристроїв вітчизняного виробництва для відстрілу патронів, споряджених гумовими чи аналогічними за своїми властивостями металевими снарядами несмертельної дії, та патронів до них, а також боєприпасів до зброї, основних частин зброї та вибухових матеріалів” (із змінами) : наказ МВС України від 21.08.1998 р. № 622 // Офіційний вісник України. – 2013. – № 70. – С. 282. – Ст. 2598.
4. Порядок відстрілу зброї під час її реєстрації та перереєстрації [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://dndekc.mvs.gov.ua/?p=1170>.
5. Об оружии [Электронный ресурс] : Федеральный закон РФ от 13.12.1996 г. № 150-ФЗ (с изм. и доп. в ред. от 13.07.2015 г.). – Режим доступа : https://www.consultant.ru/popular/weapon/40_1.html.
6. Об утверждении Инструкции о порядке контрольного отстрела огнестрельного

оружия с нарезным стволом [Электронный ресурс] : приказ МВД России от 12.04.1994 г. № 118 (в ред. от 05.05.2014). – Режим доступа : www.consultant.ru/document/cons_doc_LAW_15828/.

7. Постановление Правительства № 44 от 18.01.1995 г. «О мерах по выполнению Закона Республики Молдова № 110-XIII от 18.05.1994 г.» (изм. Постановлением Правительства Республика Молдова № 293 от 23.04.2014 г. // Monitorul Oficial. – № 104-109. – Ст. 324.

8. Про затвердження Інструкції з організації функціонування криміналістичних обліків експертної служби МВС : наказ МВС України від 10.09.2009 № 390 // Офіційний вісник України. – 2009. – № 82. – С. 72. – Ст. 2794.

Костенко М. В. Использование криминалистического учета огнестрельного оружия при расследовании преступлений, совершаемых организованными группами.

Рассмотрено использование криминалистического учета огнестрельного оружия при расследовании преступлений, совершаемых организованными группами. Освещены проблемные вопросы законодательства и практики легализации огнестрельного оружия за рубежом и в Украине. Определены направления их преодоления путем установления процедуры контрольного и экспериментального отстрела.

Ключевые слова: организованные преступные группы, огнестрельное оружие, легализация огнестрельного оружия, криминалистический учет, контрольный отстрел, экспериментальный отстрел.

Kostenko M. V. Use of firearms criminal records in the investigation of crimes committed by organized groups.

The article is devoted to the use of criminal records of firearms in the investigation of crimes committed by organized groups. Considered problematic issues of law and practice of legalization of firearms in foreign countries and in Ukraine. Determines the direction of overcoming these problems by establishing procedures for the control and experimental shooting.

Key words: organized crime groups, firearms, legalization of firearms, forensic accounting, control shooting, shooting the pilot.

Надійшла до редколегії 23.10.2015 р.